

XALQ OG‘ZAKI IJODI: UNING IJTIMOIIY AHAMIYATI VA ZAMONAVIY TALQINI

ANDIJON IQTISODIYOT VA PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

BOSHLANG‘ICH TA‘LIM YO‘NALISHI,

1-KURS TALABASI: SAYFUDDINOVA MUNISA

ILMIY RAHBAR: QANOATOVA NAZOKATXON

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalq og‘zaki ijodining turlari, o‘ziga xosligi, ma’naviy va tarbiyaviy ahamiyati, yosh avlod ongida milliy o‘zlikni shakllantirishdagi roli hamda hozirgi zamonda bu merosni saqlash va rivojlantirish zarurati yoritilgan. Misollar, tahlillar va ilmiy manbalarga tayangan holda mavzuning dolzarbligi ko‘rsatib beriladi.

KIRISH

Xalq og‘zaki ijodi, ertak, afsona, maqol, topishmoq, ma’naviyat, tarbiya, milliy meros, zamonaviy talqin.

Xalq og‘zaki ijodi insoniyat tarixining eng qadimiy, ayni paytda eng boy va rang-barang madaniy qatlamlaridan biri hisoblanadi. Har bir xalq o‘zining tarixiy taraqqiyoti davomida avlodlardan avlodga og‘zaki tarzda yetkazib kelgan ertaklar, dostonlar, maqollar, afsona va rivoyatlar orqali nafaqat o‘z dunyoqarashini, balki hayotga bo‘lgan munosabatini, orzu-umidlarini, axloqiy-me’yoriy qarashlarini ifoda etib kelgan. Ayniqsa, o‘zbek xalqining og‘zaki ijodi nihoyatda boy va rang-barang bo‘lib, bu sohadagi meros xalqimizning donishmandligi, ziyrakligi va hayotiy tajribasini o‘zida mujassamlashtirgan.

Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash, ularga o‘zligimizni anglatish va qadriyatlarimizni singdirishda xalq og‘zaki ijodi mislsiz manba vazifasini o‘taydi. Bu asarlar bolalarda ezgulik, adolat, mehnatsevarlik, vatanparvarlik kabi fazilatlarni tarbiyalashda, ularning tasavvurini boyitish va tilini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bois xalq og‘zaki ijodini o‘rganish, uni zamonaviy ta’lim tizimiga integratsiya qilish — pedagogika fanining dolzarb vazifalaridan biridir.

Boshlang‘ich ta’limda og‘zaki ijod namunalaridan foydalanish o‘quvchilarni o‘z milliy merosiga hurmat ruhida tarbiyalash bilan birga, ularning til boyligini kengaytiradi, og‘zaki va yozma nutqini rivojlantiradi. Ma’naviy kamolotga erishish, sog‘lom tafakkurli, yuksak axloqiy qadriyatlarga ega yoshlarni tarbiyalashda og‘zaki ijodiy namunalar — ertak, doston, maqol, topishmoq, afsona va rivoyatlar bebaho vositadir.

Shu jihatdan olib qaralganda, xalq ogʻzaki ijodini chuqur oʻrganish va uni taʼlim jarayoniga joriy etish, nafaqat madaniy merosimizni asrash, balki jamiyatimizni barqaror maʼnaviy negiz asosida rivojlantirishga xizmat qiladi.

Asosiy qism

1. Xalq ogʻzaki ijodi turlari va xususiyatlari

Xalq ogʻzaki ijodi janrlari quyidagilarni oʻz ichiga oladi:

Ertaklar – xalq tasavvuri asosida yaratilgan, yaxshilik-yomonlik kurashi orqali bolalarga saboq beradigan asarlardir.

Afsonalar va rivoyatlar – tarixiy yoki tabiat hodisalari haqida oʻziga xos, hayoliy mazmunga ega ogʻzaki hikoyalardir.

Maqollar va matallar – xalqning dono fikrlarini siqiq, obrazli shaklda ifodalovchi hikmatli iboralardir.

Topishmoqlar – til oʻyinlari orqali tafakkurni charxlaydigan, bolalarning aqliy rivojiga xizmat qiladigan janrlardir.

Lapar, termalar, qoʻshiqlar, dostonlar – xalqning turmush tarzini, ijtimoiy muammolarini, orzu-intilishlarini ifodalovchi lirik yoki epik shakldagi asarlardir.

Bu janrlarning har biri xalq tafakkurining mahsuli boʻlib, ularning rivojlanishida oʻziga xos uslub va obrazlar tizimi mavjud.

2. Tarbiyaviy va maʼnaviy ahamiyati

Xalq ogʻzaki ijodi bolalarda quyidagi sifatlarni shakllantiradi:

Maʼnaviy tarbiya: ertaklar va maqollar orqali halollik, mardlik, sabr-toqat, kattalarga hurmat kabi qadriyatlar bolaga singdiriladi.

Ijodiy fikrlash: topishmoqlar va matallar tafakkur va tasavvur doirasini kengaytiradi.

Til boyligi: xalq ogʻzaki ijodi milliy tilni boyitadi, fonetik va leksik imkoniyatlarini namoyon etadi.

Tarixiy ong: rivoyat va afsonalar orqali tarixiy shaxslar, joy nomlari va qadimiy voqealar haqida bilim hosil qilinadi.

Misol uchun, “Boy boʻlib, baxillik qilma, gado boʻlib, kamtarlik qil” kabi maqollar odob-axloq meʼyorlarini bolalikdan anglatadi.

3. Zamonaviy talqin va dolzarbligi

Bugungi kunda xalq ogʻzaki ijodini:

Taʼlim tizimiga chuqur integratsiya qilish lozim. Ertaklar, maqollar, dostonlar maktab dasturlarida kengroq oʻrin olishi kerak.

Teatr, kino va animatsiya orqali yoshlar ongiga yaqinlashtirish foydali boʻladi. Masalan, “Zumrad va Qimmat”, “Shirin qiz” ertaklaridan zamonaviy multfilmlar yaratish.

Digital arxivlar va ilmiy ekspeditsiyalar orqali ogʻzaki meroslarni toʻplash, yozma holatga keltirish kerak.

Ota-onalar, o'qituvchilar va jamiyat ushbu boy merosni avlodlarga yetkazishda faol ishtirok etishi zarur.

Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan "Ma'naviyatni yuksaltirish" siyosati bevosita xalq ijodini qadrlash va rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Xulosa

Xalq og'zaki ijodi – bu xalqning asrlar davomida yig'ib, avlodlardan avlodga og'zaki shaklda yetkazib kelgan bebaho ma'naviy merosidir. U har bir millatning tarixini, dunyoqarashini, urf-odatlarini, ijtimoiy hayotini, axloqiy mezonlarini o'zida aks ettirgan ko'zgu hisoblanadi. Ayniqsa, o'zbek xalqining og'zaki ijodi o'zining badiiyligi, tasviriy ifoda vositalari, chuqur falsafiy mazmuni va tarbiyaviy kuchi bilan ajralib turadi.

Bugungi globallashtirish sharoitida xalq og'zaki ijodini asrab-avaylash va uni yosh avlod qalbiga singdirish yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bolalarni ertak, afsona, maqol, topishmoq va dostonlar orqali tarbiyalash, ularning qalbida milliy g'urur, Vatanga sadoqat, halollik, adolatparvarlik kabi fazilatlarni shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Aynan shu og'zaki asarlar orqali o'quvchilar milliy til boyligini, xalqona tafakkurni o'rganadilar, ijodiy dunyoqarashlari kengayadi.

Zamonaviy texnologiyalar asrida xalq og'zaki ijodini raqamlashtirish, elektron kutubxonalar, mobil ilovalar va ta'lim platformalari orqali targ'ib qilish, teatr, kino va animatsiya orqali ommalashtirish zarur. Shu bilan birga, pedagoglar, ota-onalar va madaniyat vakillari ushbu merosni yosh avlodga to'g'ri va tizimli yetkazishda faol ishtirok etishlari lozim.

Xalq og'zaki ijodini chuqur o'rganish va uni amaliy hayotda qo'llash orqali biz nafaqat boy tariximizni saqlaymiz, balki yangi avlodni sog'lom ma'naviyat va milliy g'urur asosida tarbiyalaymiz. Zero, xalq og'zaki ijodi – bu shunchaki ertak emas, bu – xalq donishmandligi, hayotiy tajribasi, axloqiy dasturi, ya'ni millatning tirik ruhi va o'zligidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. G'afurov, N. (2007). *O'zbek xalq og'zaki ijodi*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi nashriyoti.
2. Karimov, I. A. (2008). *Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti.
3. Yo'ldoshev, Q., & Yo'ldosheva, D. (2016). *Pedagogika nazariyasi va tarixi*. Toshkent: O'zbekiston pedagogik innovatsiyalar markazi.
4. Nurullayeva, D. (2014). *Boshlang'ich sinflarda o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi.
5. Saidov, M. (2012). *Milliy tarbiya asoslari*. Toshkent: Ma'naviyat.

6. Abduazizov, A., & Jo'raeva, M. (2020). *O'zbek xalq ertaklari va ularning tarbiyaviy ahamiyati*. Toshkent: Fan.
7. *O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish inspeksiyasi*. (2021). *Boshlang'ich ta'limda innovatsion yondashuvlar*. Toshkent.
8. Rasulova, M. (2019). "Xalq og'zaki ijodini o'rganishda zamonaviy yondashuvlar", *Ta'lim va rivojlanish*, 2(5), 34–39.
9. Sultonova, N. (2023). "Bolalar nutqini shakllantirishda ertaklarning o'rni", *Boshlang'ich ta'lim muammolari ilmiy-amaliy jurnali*, 1(3), 45–49.
10. Deduxina, G. T. (2005). *Narodnoye tvorchestvo i deti*. Moskva: Prosveshchenie.